

## AMBICIOZAN KRLEŽIN FILMSKI PROMAŠAJ

### Začeci televizijske filmske produkcije 1970-ih



Dugometražna igranofilmska produkcija Radiotelevizije Zagreb započela je 1970. godine prilično ambiciozno. Riječ je o filmu *Put u raj* (1970) koji je bio prvi i jedini igrani film Marija Fanellija, nastao prema scenariju Miroslava Krleže a temeljen na njegovoj noveli *Cvrčak pod vodopadom*. U produkciji je sudjelovao i Jadran film, a u ekipi su bili velikani pojedinih struka: film je snimio veliki snimatelj Tomislav Pinter, glazbu je napisao Nikica Kalogjera, film je montirala Radojka Tanhofer, dok je scenograf bio Željko Senečić. U filmu su glumili Boris Buzančić, Ljuba Tadić, Zvonko Strmac, Mato Grković, Snežana Nikšić, Branka Strmac, Relja Bašić, Antun Nalis i Svjetlana Knežević.

Domagoj Matizović (2006) navodi da je tadašnjoj filmskoj sredini film predstavljao nemalu senzaciju; naime, ako bi bilo koji redatelj počeo pripremati ekranizaciju nekog od brojnih djela toga velikana naše književne riječi, prije ili poslije Krleža bi, nezadovoljan urađenim, odrješito povlačio pristanak. Fanelli je pak Krležinu naklonost stekao televizijskom adaptacijom drame *Adam i Eva*, a pisac se na prvi filmski scenarij odlučio, što je i naveo u svojim popratnim bilješkama, kako bi pokazao na koji način pristupiti filmskoj transpoziciji njegove literature.

Jedina filmska adaptacija nekog djela Miroslava Krleže koju je slavni književnik i kulturno-politički moćnik odobrio za svog života, te za nju napisao i scenarij, naišla je na vrlo slab odjek i kod kritike i kod publike, a čak nije uvrštena ni u



natjecateljski program Pulskog festivala, navodi Damir Radić (2016). Povjesničar hrvatske kinematografije Ivo Škrabalo film opisuje kao djelo u kojem „krležijanska retorika nije bila upotpunjena sugestivnim razvijanjem filmskih situacija, tako da su se s ekrana čuli samo slapovi riječi bez gustog spleta konotacija sadržana u prozi namijenjenoj čitanju“. Hrvoje Turković (1988) navodi da je Mario Fanelli u filmu *Put u raj* gotovo doslovce prepisivao neka Fellinijeva scenografska, mizascenska, snimateljska i glazbena rješenja. No, to nije pomoglo uspjehu filma.

Iako je ustvrdio da mu je filmska umjetnost bliska još iz vremena vlastitih književnih početaka, Krleža je u radu na scenariju za ekranizaciju vlastite novele demonstrirao da mu je praktični dio filmske umjetnosti bio ili nepoznanicom ili se pak radi o namjernom poigravanju s filmskim medijem koji biva korišten kao audiovizualna epika, navodi Željko Uvanović (2008). Međutim, to s druge strane može biti i signalom djelomične stilske povezanosti s Tarkovskim i Bergmanom. Razlozi za tadašnju negativnu recepciju filma *Put u raj* višestruki su: Krleža je ponajprije jasno i nedvosmisleno demonstrirao svoju nekompetentnost za pisanje filmskih scenarija i svojim ignoriranjem donekle uvrijedio filmsku branšu, što je bila nelagoda formalno-tehničke i stručne naravi. Ideološki, Krleža izmiče okovima komunističke i socijalističke ideologije te progovara, doduše još uvijek ambivalentno i ironično kritički, o drugim ideološkim mogućnostima u dijalogu s kršćanskim predodžbama. Nadalje, Krleža doživljava s hrvatskim domobranstvom svojevrstni paralelni *put u raj*, dok su Rusi i Srbi u negativnom svjetlu (što je mogući uzrok blokade kod srbijanskih distributera), navodi Matizović.

Prema Krležinim tvrdnjama, najvažnija vrijednosna točka dodira između literature i filma jest poezija i poetičnost, te bi sukladno tome film bez poetičnosti bio tek opisno likovno sredstvo, neka vrsta



ilustracije teksta, navodi J. M. A. Vrdoljak. Naime, nakon projekcije filma *Put u raj*, bilo je puno nepovoljnih komentara o Krležinim predugim dijalozima i njihovoj dominaciji u filmu. Navelo je to Krležu da se pozabavi pitanjem filmskoga govora, a

prema njegovu mišljenju, dijalog je u filmu evokativno sredstvo (Vlašić-Duić, 2013). Krležin je govor bio usmjeren na filozofsku ili poetsku dimenziju, i on uopće nije težio tomu da govor stvori dojam svakodnevna, tipična čovjekova ponašanja.

Nakon ovog filma Krleža se više nije upuštao u pisanje filmskih scenarija, a ni Mario Fanelli u režiju dugometražnih igranih filmova. Najbolje ekranizacije Krleže nastale su nakon njegove smrti (*Putovanje u Vučjak, Glembajevi*), o čemu će biti riječ u narednim nastavcima feljtona.

Neuspjeh prvog dugometražnog filma u produkciji Televizije Zagreb ostavio je posljedice na daljnju produkciju, te su u sedamdesetima snimljena još samo dva filma. Godine 1973. slijedi sudjelovanje TVZ-a u produkciji prividno nepretencioznoga igranog filma Kreše Golika *Razmeđa*, monodrame s Pavlom Vuisićem, na temu seljakove privrženosti zemlji u jednostavnoj priči o sukobu konzervativnog oca i urbaniziranog sina (koji napušta imanje i odlazi u grad), navodi Matizović. Ranije naznačenim stremljenjima prema dokumentarizmu i naturalizmu, Krešo Golik posve se prepustio u ovom ostvarenju, podređenu neugodnoj komornoj ruralnoj ambijentaciji i snažnoj glumačkoj pojavi Pavla Vuisića. Dramaturški ponešto monoton, a u odnosu oca i sina i pomalo nategnut, film ipak zauzima značajno mjesto u autorovu opusu, navodi Damir Radić (2016).

Golik je u koprodukciji TVZ-a režirao još jedan film, *Pucanj* (1977), kojim je za tadašnje vrijeme odvažno otvorio pitanje nacionalne netrpeljivosti u selu s miješanim stanovništvom, čime je učinio očiti odklon od konformizma filmaša toga doba (Matizović). Mjesto radnje je selo mješovita hrvatsko-srpskog stanovništva, u kojem dvojica najboljih prijatelja, Srbin Petar i Hrvat Tomo, odlaze u lov, gdje Tomina puška slučajno opali i rani Petra, nakon čega Petrova majka počne širiti priču da je Tomo, kao Hrvat, namjerno pucao u Petra, a pokaže se da je motiv mogao biti i žena koja se obojici sviđa. Nakon što Petar ozdravi, o njegovom će svjedočenju ovisiti sudbina Tome koji je u istražnom zatvoru, pri čemu čitavo selo pokušava utjecati na Petra iz različitih pobuda. Delikatnu temu međunacionalnih trvenja Hrvata i Srba u Hrvatskoj, Krešo Golik obradio je u realističkom ključu i s pomirljivim razrješenjem, a tematika kao da anticipira krvave događaje s početka devedesetih, s tim da su u stvarnosti zagovornici netrpeljivosti i nasilja nadvladali mirotvorce, smatra Radić. Golik će se seoskom tematikom nastaviti baviti na znatno duhovitiji način 1975. kada će, prema scenariju M. Kerstnera, režirati jednu

od najboljih hrvatskih humorističnih TV serija – *Gruntovčani*,  
nastavak serije *Mejaši* istog scenarista u režiji Ive Vrbanića.

© *Zlatko Vidačković, FILMOVI.hr, 10. rujna 2023.*

Tekst je objavljen uz potporu Agencije za elektroničke medije u  
okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti. Dopušteno je  
prenošenje sadržaja uz objavu izvora i autora.